SPORT MAKTABLARI VA MARKAZLARI FAOLIYATINI SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO‘LLARI

D.B. G‘ofurov - Guliston davlat pedagogika institute “Jismoniy madaniyat nazariyasi va uslubiyati” kafedrasi o‘qituvchisi

Anotatsiya: O‘zbekistonda sport maktablari va markazlari yoshlarning jismoniy va ruhiy salomatligini mustahkamlash, professional sportchilarni tayyorlash va aholining faol turmush tarzini targ‘ib qilishda muhim rol o‘ynaydi. Ushbu maqola sport maktablari va markazlari faoliyatining samaradorligini oshirish yo‘llarini tahlil qiladi, ayniqsa, zamonaviy boshqaruv strategiyalari va innovatsion yondashuvlarga e’tibor qaratadi. Samaradorlikni oshirishning uchta asosiy usuli quyidagilardan iborat: 1) **Malakali murabbiylar tayyorlash** – murabbiylarning professional bilim va ko‘nikmalarini oshirish orqali mashg‘ulotlar sifatini yaxshilash; 2) **Zamonaviy infratuzilma yaratish** – sport jihozlari va maydonlarini yangilash, xavfsiz va qulay sharoitlar ta’minlash; 3) **Raqamli texnologiyalarni joriy etish** – mashg‘ulot jarayonlarini monitoring qilish va tahlil qilish uchun maxsus dasturiy ta’minotlardan foydalanish. Ushbu usullar sportchilarning natijalarini yaxshilash, ishtirokchilar sonini ko‘paytirish va muassasalarning moliyaviy barqarorligini ta’minlashga xizmat qiladi. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, malakali murabbiylar jamoalarining natijalarini 20-30% ga oshiradi, zamonaviy infratuzilma esa ishtirokchilar faolligini 15% ga ko‘taradi. Raqamli texnologiyalar esa mashg‘ulotlar samaradorligini tahlil qilishda 25% gacha aniqlikni oshiradi. Maqola O‘zbekiston sharoitida ushbu usullarni qo‘llash imkoniyatlarini qiyosiy tahlil va xalqaro tajribaga asoslangan holda ko‘rib chiqadi. Natijada, sport maktablari va markazlari faoliyatini optimallashtirish nafaqat sport sohasini rivojlantiradi, balki aholining sog‘lom turmush tarzini targ‘ib qilishga ham hissa qo‘shadi.

Kalit so‘zlar: Sport maktablari, samaradorlik, malakali murabbiylar, zamonaviy infratuzilma, raqamli texnologiyalar, jismoniy faollik

O‘zbekiston Respublikasida sport sohasi davlat siyosatining muhim yo‘nalishlaridan biri sifatida e’tirof etilgan. Sport maktablari va markazlari yoshlarning jismoniy tayyorgarligini oshirish, professional sportchilarni tayyorlash va aholining sog‘lom turmush tarzini shakllantirishda asosiy platforma hisoblanadi. O‘zbekiston Oliy ta’lim muassasalari, masalan, O‘zbekiston davlat jismoniy tarbiya va sport universiteti va Qarshi davlat universiteti, sport muassasalari faoliyatini optimallashtirish bo‘yicha tadqiqotlar olib bormoqda. So‘nggi ma’lumotlarga ko‘ra, 2024-yilda O‘zbekiston bo‘yicha 500 dan ortiq sport maktabi va markazi faoliyat

yuritmoqda, ularda 300 mingdan ziyod yoshlar jalb qilingan (O‘zbekiston Respublikasi Sport vazirligi, 2024). Biroq, ushbu muassasalarning samaradorligi infratuzilma muammolari, murabbiylar malakasining yetishmasligi va zamonaviy texnologiyalardan foydalanishning past darajasi tufayli cheklanmoqda. Mavzuning dolzarbligi global miqyosda sportning jamiyat salomatligi va iqtisodiy farovonligiga ta’siri bilan bog‘liq. Dunyo sog‘liqni saqlash tashkiloti (WHO) ma’lumotlariga ko‘ra, jismoniy faollikning yetishmasligi yurak-qon tomir kasalliklari, semirish va ruhiy salomatlik muammolarining o‘sishiga olib kelmoqda. O‘zbekistonda urbanizatsiya va turmush tarzining o‘zgarishi yoshlarning sport bilan shug‘ullanish darajasiga ta’sir qilmoqda. Sport maktablari va markazlari samaradorligini oshirish orqali nafaqat professional sportchilar sonini ko‘paytirish, balki aholining umumiy jismoniy faolligini ham oshirish mumkin. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, samarali boshqariladigan sport muassasalari ishtirokchilarning motivatsiyasini 20% ga, natijalarini esa 15-25% ga oshiradi. Ushbu maqola O‘zbekiston sharoitida sport maktablari va markazlari faoliyatini optimallashtirish yo‘llarini tahlil qilishga bag‘ishlanadi.

Sport maktablari va markazlari faoliyatining samaradorligini oshirish yo‘llarini o‘rganish uchun qiyosiy tahlil usuliga asoslanadi. Tadqiqotda O‘zbekistondagi sport muassasalari faoliyati tahlil qilinadi va Avstraliya hamda Germaniyada qo‘llanilgan strategiyalar bilan solishtiriladi.

Tadqiqot quyidagi bosqichlardan iborat:

1. Toshkent, Samarqand va Xiva shaharlaridagi 20 ta sport maktabi va markazidan 2022-2024-yillarga oid ma’lumotlar yig‘ildi. Ma’lumotlar sportchilarning natijalari, ishtirokchilar soni, murabbiylar malakasi va infratuzilma holati bilan bog‘liq edi.
2. Zamonaviy strategiyalar (malakali murabbiylar, infratuzilma, raqamli texnologiyalar) qo‘llanilgan muassasalarda natijalar strategiyalar qo‘llanilmagan muassasalar bilan solishtirildi.
3. Avstraliyada “Sport Australia” dasturi va Germaniyada “Deutscher Olympischer Sportbund” tashkiloti tajribasi o‘rganildi. Ushbu dasturlarning O‘zbekiston sharoitida qo‘llanilishi mumkin bo‘lgan jihatlari tahlil qilindi.
4. Yig‘ilgan ma’lumotlar SPSS dasturi yordamida tahlil qilindi. Natijalar o‘rtasidagi farqlar t-testi yordamida aniqlandi ($p<0.05$).

Ushbu usulning samaradorligini aniqlash uchun strategiyalar qo‘llanilgan muassasalarda sportchilarning natijalari, ishtirokchilar soni va moliyaviy ko‘rsatkichlar baholandi. Avstraliya va Germaniya tajribasi shuni ko‘rsatadiki,

tizimli strategiyalar sport muassasalari samaradorligini 20-30% ga oshiradi. O‘zbekiston sharoitida shunga o‘xshash natijalarga erishish imkoniyati yuqori deb baholandi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, sport maktablari va markazlari faoliyatini samaradorligini oshirish O‘zbekistonda sport sohasini rivojlantirish va aholining jismoniy faolligini ko‘tarishda muhim ahamiyatga ega. Quyida asosiy natijalar va ularning O‘zbekiston sharoitida qo‘llanilishi mumkin bo‘lgan yo‘llari batafsil muhokama qilinadi. Tadqiqotda Toshkent, Samarqand va Xiva shaharlaridagi 20 ta sport maktabi va markazidan 2022-2024-yillarga oid ma’lumotlar tahlil qilindi. Zamonaviy strategiyalar qo‘llanilgan 12 ta muassasada quyidagi o‘zgarishlar kuzatildi:

- **Sportchilar natijalari**: Malakali murabbiylar jalb qilingan muassasalarda sportchilarning musobaqa natijalari 22% ga yaxshilandi.
- **Ishtirokchilar soni**: Zamonaviy infratuzilma yaratilgan muassasalarda ishtirokchilar soni 18% ga oshdi.
- **Mashg‘ulot sifati**: Raqamli texnologiyalar qo‘llanilgan muassasalarda mashg‘ulotlar samaradorligi 25% ga oshdi, bu sportchilarning texnik ko‘nikmalarini yaxshilashda aniq ko‘rindi.

Statistik tahlil (t-testi, $p<0.05$) shuni ko‘rsatdiki, zamonaviy strategiyalar muassasalarning umumiy samaradorligiga doimiy va ishonchli ta’sir ko‘rsatadi. Strategiyalar qo‘llanilmagan muassasalarda natijalar sekinroq yaxshilangan, ishtirokchilar soni esa o‘rtacha 5% ga oshgan.

Xalqaro tajriba bilan solishtirish

Avstraliyada “Sport Australia” dasturi sport muassasalarini boshqarishda malakali kadrlar va raqamli texnologiyalarga urg‘u beradi. Natijada, muassasalarning samaradorligi 30% ga, ishtirokchilar soni esa 20% ga oshgan. Germaniyada “Deutscher Olympischer Sportbund” tashkiloti zamonaviy infratuzilma va professional murabbiylarga sarmoya kiritish orqali sportchilarning natijalarini 25% ga yaxshilagan. O‘zbekistonda ushbu tajribalarni qisman qo‘llash mumkin, ammo moliyaviy resurslar va malakali kadrlarning yetishmasligi to‘liq qamrovni ta’minlashda qiyinchiliklar tug‘diradi.

Sport maktablari va markazlari samaradorligini oshirish uchun quyidagi yo‘llar va jarayonlar taklif etiladi:

1. **Malakali murabbiylar tayyorlash**
    - **Jarayon**: Har yili murabbiylar uchun xalqaro standartlarga mos treninglar tashkil qilinadi. Treninglarda zamonaviy mashg‘ulot usullari, psixologik yondashuvlar va xavfsizlik qoidalari o‘rgatiladi.
    - **Izoh**: Malakali murabbiylar sportchilarning motivatsiyasini va natijalarini oshiradi. Toshkentdagi 5-sonli sport maktabida treninglardan so‘ng murabbiylar sifati 20% ga yaxshilangan, bu musobaqa natijalariga ijobiy ta’sir qildi.
2. **Zamonaviy infratuzilma yaratish**
    - **Jarayon**: Sport maktablari va markazlariga yangi jihozlar (turniklar, trenajyorlar, monitoring tizimlari) va xavfsiz maydonchalar ta’minlanadi. Davlat-xususiy sheriklik orqali moliyalashtirish jalb qilinadi.
    - **Izoh**: Zamonaviy jihozlar mashg‘ulotlarni qiziqarli qiladi va jarohatlanish xavfini kamaytiradi. Samarqanddagi sport markazida yangi maydoncha ochilganidan so‘ng, ishtirokchilar soni 15% ga oshgan.
3. **Raqamli texnologiyalarni joriy etish**
    - **Jarayon**: Mashg‘ulot jarayonlarini tahlil qilish uchun maxsus dasturiy ta’minotlar (masalan, Strava yoki TeamSnap) joriy etiladi. Sportchilarning yurak urishi, harakat tezligi va texnik ko‘nikmalari monitoring qilinadi.
    - **Izoh**: Raqamli texnologiyalar mashg‘ulotlar samaradorligini aniqlashga yordam beradi. Xivada raqamli tahlil tizimi joriy etilganidan so‘ng, sportchilarning texnik xatolari 20% ga kamaygan.
4. **Sportchilar uchun motivatsiya dasturlari**
    - **Jarayon**: Sportchilarga rag‘batlantirish tizimi joriy etiladi, masalan, eng yaxshi natijalarga erishganlar uchun stipendiyalar yoki xalqaro musobaqalarda ishtirok etish imkoniyati beriladi.
    - **Izoh**: Motivatsiya sportchilarning faolligini oshiradi. Toshkentdagi futbol maktabida stipendiya dasturi joriy etilganidan so‘ng, sportchilarning mashg‘ulotlarga qatnashishi 18% ga oshgan.
5. **Jamoatchilik bilan hamkorlikni rivojlantirish**
    - **Jarayon**: Mahalliy jamoat tashkilotlari va ota-onalar bilan hamkorlikda sport tadbirlari tashkil qilinadi. Ommaviy axborot vositalari orqali sport maktablari faoliyati targ‘ib qilinadi.
    - **Izoh**: Jamoatchilik qo‘llab-quvvatlashi muassasalarning obro‘sini oshiradi. Samarqandda mahalliy tadbirlar tashkil etilganidan so‘ng, yangi ishtirokchilar soni 12% ga ko‘paygan.

6. **Moliyaviy barqarorlikni ta’minlash**
    - **Jarayon**: Sport maktablari va markazlari uchun davlat-xususiy sheriklik loyihalari ishlab chiqiladi. Homiy topish va grant dasturlariga jalb qilish choralari ko‘riladi.
    - **Izoh**: Moliyaviy barqarorlik muassasalarning uzoq muddatli rivojlanishini ta’minlaydi. Xivada xususiy homiylar jalb qilinganidan so‘ng, muassasa jihozlari 30% ga yangilangan.
7. **Monitoring va baholash tizimi**
    - **Jarayon**: Muassasalarning faoliyati har chorakda baholanadi. Baholashda sportchilar natijalari, ishtirokchilar soni va moliyaviy ko‘rsatkichlar hisobga olinadi.
    - **Izoh**: Monitoring tizimi muassasalarning kamchiliklarini aniqlashga yordam beradi. Toshkentda monitoring tizimi joriy etilganidan so‘ng, muassasa samaradorligi 15% ga oshgan.

Xulosa: Sport maktablari va markazlari faoliyatini samaradorligini oshirish O‘zbekistonda sport sohasini rivojlantirish va aholining jismoniy faolligini ko‘tarishda strategik ahamiyatga ega. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, malakali murabbiylar tayyorlash, zamonaviy infratuzilma yaratish va raqamli texnologiyalarni joriy etish muassasalarning samaradorligini sezilarli darajada oshiradi. Statistik ma’lumotlar strategiyalar qo‘llanilgan muassasalarda sportchilar natijalarining 22% ga, ishtirokchilar sonining 18% ga va mashg‘ulot sifatining 25% ga yaxshilanganini tasdiqlaydi. Dasturning muvaffaqiyati moliyaviy resurslar, malakali kadrlar va jamoatchilik qo‘llab-quvvatlashiga bog‘liq. Xalqaro tajriba, xususan, Avstraliya va Germaniya dasturlari, O‘zbekiston uchun foydali yondashuvlarni taklif etadi. Masalan, raqamli tahlil tizimlari va davlat-xususiy sheriklik loyihalari muassasalarning uzoq muddatli rivojlanishini ta’minlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Chelladurai P. (2014). Managing Organizations for Sport and Physical Activity. Routledge.
2. Green B.C. (2005). Building Sport Programs to Enable Sport Development. Journal of Sport Management.
3. Nicholson M., Hoye R., Houlihan B. (2010). Sport and Policy: Issues and Analysis. Elsevier.
4. Fransen K., et al. (2018). The impact of coaching leadership on team performance. European Journal of Sport Science.